

І таких показників було досягнуто лише за один рік, за умов, що підрозділ досить новий і тільки починає свою діяльність. Але на рахунку у працівників ДЗЕ вже є декілька дійсно гучних справ. Наприклад, коли на Дніпропетровщині було затримано прокурора Дніпропетровської місцевої прокуратури під час отримання неправомірної вигоди у сумі 25 000 доларів США від громадянина за непритягнення його до кримінальної відповідальності за ч. 3 ст. 190 КК України, а на Львівщині працівники Департаменту викрили начальника відділу Міжрегіональної митниці Державної фіскальної служби України під час отримання неправомірної вигоди у сумі 60 500 доларів США.

Але окрім постійної роботи у напрямку викриття фактів неправомірної вигоди, підрозділи ДЗЕ мають і інші напрямки роботи, зокрема, за 2017 рік працівниками Департаменту було затримано 43 організовані злочинні групи, які тривалий час діяли на території України.

Вказані вище аргументи та фактичні приклади, а також статистичні дані та кримінологічні показники дають змогу аргументувати позицію з приводу ефективності і важливості такого підрозділу, як Департамент захисту економіки. На нашу думку, саме завдяки такій роботі правоохоронна система змінюється та вдосконалюється, а разом з нею змінюється і наше суспільство.

Гасанов Ельдар Джамшид-огли,
студент юридичного факультету
Науковий керівник – Шумейко О.М.
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ В ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА: ПІЗНАВАЛЬНИЙ, ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ТА КОМУНІКАТИВНИЙ КОМПОНЕНТИ

Розглядаючи професійно-прикладний аспект діяльності адвоката, можна стверджувати, що адвокат – це взірець юриста, який захищає порушені права людей, допомагає представити грамотно свої інтереси в суді та знайти істину у справі. Для того щоб досягти верхівки адвокатського «олімпіу», адвокату потрібно не тільки перечитати та вивчити безліч нормативно-правових актів, законів та кодексів. Адвокат – це всебічно розвинена людина, яка є обов'язково обізнаною з психології особистості. Це питання є надзвичайно актуальним, тому що за реалій сьогодення багато адвокатів покладаються на випадок та тільки на ті сфери своїх знань, в яких вони впевнені хоча б на половину. В цих тезах я сподіваюсь пролити трохи світла на пізнавальний та комунікативний аспекти психології адвоката й заперечити легковажне ставлення до реального місця психології в адвокатській діяльності. Судовий захист – це конституційне право громадянина (ст. 55 Конституції України). Завдяки захиснику обвинувачений (підсудний) отримує можливість більш повно використовувати належні йому процесуальні права, активно брати участь у дослідженні зібраних у справі матеріалів. Що ж являє собою діяльність ад-

воката з точки зору юридичної психології? Згідно з поглядами У. Берни, І.В. Решетнікова, А.Д. Прогілякова тощо, у пізнавальній діяльності адвоката величезне значення приділяється аналізу наявного матеріалу з метою встановлення предмета доказу. У цивільному судочинстві він визначає, якими доказами слід підтвердити обставини, що обґрунтовують вимоги позивача чи заперечення відповідача. У кримінальному судочинстві адвокат ставить по ходу процесуальної дії питання, робить письмові зауваження, аналізує отримані докази з метою з'ясування обставин, що виправдовують обвинуваченого або пом'якшують його відповідальність. При цьому він користується різними прийомами, наприклад, висловлює недовіру свідченням, даним у суді, висловлює сумніви у тому, чи в доброму стані зір, слух і інші органи чуття свідка, потерпілого та інших. Вказує на наявність явних протиріч між показаннями (слідчий на попередньому розслідуванні отримав одні докази, а суд – інші), на об'єктивні (дощ, сніг, туман і ін.) і суб'єктивні (страх, стрес і т.п.) чинники, які перешкоджали ефективному, достовірному сприйняттю подій [1, с. 46–47]. Особливо плідною є пізнавальна діяльність адвоката при спільному з обвинуваченим ознайомленні з матеріалами справи на стадії попереднього розслідування. Уважне вивчення постанов, протоколів, листів, нотатків, фотографій і т.д. допомагає йому глибоко усвідомити все, що сталося, виявити допущені наслідком помилки і докладно підготуватися до судового розгляду. Не погодитися з цими свідченнями не можна, адже адвокат повинен будувати лінію захисту по справі на цілком правдивих фактах, для яких йому потрібно провести низку дій, щоб отримати ці свідчення. Захисник повинен організувати захист так, як вважає за доцільне, використовуючи різні психологічні прийоми. Дії адвоката, в процесі яких він застосовує різні психологічні прийоми і методи, не повинні викликати підозри у його клієнтів або інших осіб, з якими йому по роду діяльності необхідно спілкуватися і одержувати певну інформацію. Так, з цією метою захисник може використовувати «слабкі місця» обвинувачення. Проте недопустиме «свавілля захисту» несумлінних адвокатів, що використовують протиправні і аморальні засоби. «Захист клієнта будь-якими засобами» не можна допустити в ранг принципів діяльності адвокатів. Діяльність адвоката не може зводитися тільки до логічних побудов. Його завдання – привнести в судовий розгляд дух етичного мислення, створити атмосферу милосердя при обговоренні гострих конфліктних ситуацій, чітко відділити прояв «злої волі» від випадкової провини, показати суду справжні причини досліджуваної події, можливий збіг обставин, що призвели до тимчасового зниження можливостей психорегуляції його підзахисного. Вищенаведене може бути досягнуто тільки за умови повної довіри підзахисного до адвоката. Звісно, адвокат певним чином використовує психологічні прийоми для того, щоб створити такий зв'язок і максимально отримати достовірну інформацію. Автор посібника «Загальнотеоретичні проблеми адвокатології» О.В. Синєокий наводить рекомендації для подолання цього бар'єра в спілкуванні захисника і підзахисного:

1) при спілкуванні захиснику необхідно враховувати індивідуально-психологічні особливості, очікування підзахисного, а також той факт, що він

сам постійно вивчається своїм клієнтом;

2) захисник повинен пам'ятати, що вся інформація, яка поступає від нього, оцінюється підзахисним украй негативно, скептично. На оцінку впливає його психічне напруження, викликане стресовою і фрустраційною ситуацією;

3) відносини підзахисного до захисника визначається більше емоційним сприйняттям, ніж розумом. Тому при першій зустрічі необхідно підготувати перші фрази і дії, якими можна викликати у підзахисного позитивні емоції;

4) захиснику слід бути гранично відкритим не тільки з підзахисним, але і з самим собою. Будь-яке недовір'я, неправда, які допускаються, причому з обох сторін, зводять нанівець всі зусилля по досягненню взаємної згоди і призводять, як правило, до негативного результату.

5) підзахисному слід роз'яснити, що захист можливий виключно тоді, коли між адвокатом і підзахисним будуть виключені взаємні підозри і недовір'я;

6) встановленню контакту з підзахисним сприяє ретельний аналіз адвокатом особи підзахисного і вибір найефективніших в конкретному випадку психологічних прийомів і дій;

7) у процесі захисту адвокату необхідно проявляти максимальну толерантність, коректність, тактовність і стриманість у спілкуванні з підзахисним [2, с. 73].

Організаторська діяльність адвоката спрямована в першу чергу на консультаційне забезпечення своїх клієнтів у цивільних і кримінальних справах. Консультаційна діяльність особливо важлива на підготовчій стадії судового розгляду, коли адвокат у розмові з позивачем, відповідачем, підсудним чи потерпілим повинен пояснити їм важливість дотримання основних правил: не виходити за межі предмета доказування, не намагатися заплутати суд або направити процес хибним шляхом. Необхідно психологічно підготувати підзахисного до складних ситуацій судового засідання, спрогнозувати можливі «повороти» під час оцінки доказів. По цивільних справах, на відміну від кримінальних справ, де попереднє розслідування проводиться слідчим, вся підготовча робота лягає на адвоката. Тут важливим моментом організаторської діяльності є встановлення кола осіб, що залучаються до участі у справі, та забезпечення їх явки на судові засідання, в тому числі це стосується «третьох» осіб. Особливе значення надається організаторській діяльності адвоката, коли злочинцем заподіяно матеріальну шкоду. Для його своєчасного відшкодування, яке може бути враховано судом як обставина, що пом'якшує відповідальність, він підключає рідних обвинуваченого, близьких або інших зацікавлених осіб. Організаторська діяльність адвоката необхідна і на стадії судових дебатів. Він проводить велику роботу з підготовки дебатів, продумує різні судові ситуації і репліки протилежного боку. Юристи вважають, що промову потрібно заздалегідь проговорити перед друзями (або перед дзеркалом), а необхідні докази повинні бути завжди «під рукою» і своєчасно і швидко заявлені в суді [1, с. 46–47]. У роботі захисника особливе місце займає комунікативна діяльність, яка передбачає різні види спілкування з людьми з метою встановлення об'єктивної істини. Комунікативність, як якість особистості, дозволяє захиснику вибрати правильний підхід до людей, нала-

годити особисті та ділові відносини з учасниками кримінально-процесуальної, іншої правової діяльності.

Таким чином, можна зробити певні **висновки**.

Професія адвоката нерозривно пов'язана з психологією, адже для побудови успішної кар'єри він (адвокат) повинен майже кожен день користуватися прийомами психології. Незважаючи на те, що адвокат повинен бути «психологічно підкованим», не кожен психолог зможе врегулювати свій внутрішній стан тривоги, стрес або навіть депресію після напруженої справи. Це дуже часто неконтрольований процес, який потім буде впливати на його професійну діяльність та стан рівноваги в цілому. Психологічні навантаження в судовому засіданні часом бувають настільки напруженими, що спричиняють серйозні нервові та фізичні розлади. Захист особи, яка вчинила злочин проти особистості, проявила жорстокість до своєї жертви – завжди моральний іспит для адвоката, адже він насамперед людина. А яким є моральний стан захисника, коли за підзахисним простежується шлейф тяжких злочинів і ні жалю щодо вчиненого, ні каяття немає, лише одне бажання – уникнути відповідальності з допомогою адвоката. І все це в обстановці громадського осуду злочину і ненависті до підсудного з боку численних потерпілих. Часто почуття присутніх у залі судового засідання родичів, публіки звернені до адвоката, який захищає злочинця, чи виконує таку місію за призначенням суду. Таким чином, загальна психологічна культура адвоката – це знання психологічних законів і закономірностей, що можуть бути використані у професійній діяльності: розвинена професійно-психологічна орієнтованість особистості, тобто вміння вбачати психологічні аспекти у складних ситуаціях реального життя, вирішувати професійні завдання з урахуванням їх психологічних аспектів, повага до людини, орієнтація на розуміння її психології, що повинна цілеспрямовано розвиватися у процесі навчання та первісної професійної адаптації фахівця з тим, щоб у подальшому він мав змогу співвідносити свої професійні дії та поведінку з реальними ситуаціями розслідуваної кримінальної справи, формувати внутрішнє переконання та здійснювати відповідний вплив на учасників будь-якого правового процесу.

1. Берна У., Решетнікова І.В., Прогіляков А.Д. Судова адвокатура. СПб., 1996. С. 46–47.

2. Синеокий О.В. Загальнотеоретичні проблеми адвокатології: навч.-метод. посібник. Запоріжжя: ЗНУ, 2007. 108 с.